

God Jul och Gott Nytt År
önskar vi alla våra läsare

Hembygdsvänner

Det traditionella höstmötet har avhållits på Dalarnas museum för en tid sedan. Ett viktigt möte, där "andra läsningen" över våra nya stadgar skulle ske och vi skulle diskutera den fortsatta utformningen av vår verksamhet med årsstämma och höstmöte. Dessutom väntade en bussrundtur i världsarvet med Sven Olsson och Örjan Hamrin som guider.

Inalles ett 60-tal personer, representerande 23 föreningar mötte upp – och man var av allt att döma inte besviken på mötet då bussarna äntrades vid halv tvåtiden. Deltagarantalet var tvunget att begränsas så att varje förening fick ta med två personer då DFHF ämnade bjuda på allt, kaffe, lunch, guider och bussrundtur.

I våras var förslaget till nya stadgarna ute på en remissrunda. Årsstämman antog dem en första gång och nu på

höstmötet antogs de en andra gång. Dalarnas Fornminnes och Hembygdsförbund har därmed helt nya stadgar att arbeta utifrån. Detta medger också en del förändringar inför framtiden. Med utgångspunkt från styrelsens öppna brev, med fem frågor (se nr 3 av Dagsverket) diskuterades förändringar ivrigt på höstmötet. För att alla skulle komma till tals diskuterades allt i smågrupper som sedan redovisade sina idéer. Samstämmigheten var märklig då de olika grupperna berättade vad man kommit fram till.

Grupperna var förunderligt samstämmiga och kom i huvudsak fram till:

Det är en alltför jäktad tidsperiod i juni på försommaren för att deltagare skall ha tid att komma och föreningar tid att arrangera. Årsstämman bör flyttas från juni till april och förläggas till Dalarnas museum och ha formen av en formell process, arrangerad av förbundet, som kan avslutas med utbildning eller föredrag, information och underhållning.

Höstmötet bör flyttas fram till augusti, september och förläggas till en hembygdsförening ute i länet. En "höstfest" med program, föredrag och underhållning i ett samarbete mellan förbundet och föreningen. Dessutom vill man gärna ha mer utbildning, riktade kurser, resekostnadstäckning, gemensamma måltider på möten och regionmöten.

Styrelsen kommer att behandla alla dessa synpunkter som kom i dagen på detta givande höstmöte för att se vad som är praktiskt möjligt ur olika synpunkter. Som tf. redaktören ser det är det möjligt att redan nästa år flytta årsstämman till Dalarnas museum i april, och ge en medlemsförening i uppdrag att i samarbete arrangera en höstfest.

Styrelsen får undersöka och ta ställning.

Vice ordförande Karl Erik Nergård sitter i riksförbundets förtroenderåd och har varit på rådets möte den 16 - 17 november i Nässjö. I detta nummer lämnar han sin rapport om frågor man där dryftat.

De stora helgerna står för dörren när detta skrivs, med tanke på all julbrådska som råder vet vi inte när ni har detta nummer av Dagsverket i era händer – men vi i styrelsen vill ändå passa på att önska alla föreningar och alla medlemmar en Riktigt God Jul och Ett Gott Nytt År.

Staffan Nilsson
Tf. redaktör

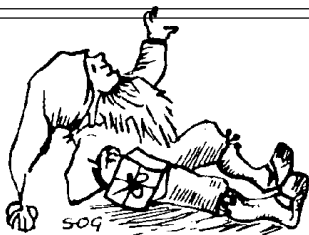

Omslagsbild av Ifwares Daniel Andersson (1799-1870) från Rättvik.

Motivet är en Betlehemsbild och texten lyder "Maria moder skär och ren Födde en Son förutan men. Tå hördes ock stor Ängla-frögd: Gudi ske pris i himmels högd. Luce 2 Capittel."

Annonsera i Dagsverket

Helsida	1600 kr
Halvsida	800 kr
1/3-sida	600 kr
1/4-sida	400 kr
1/6-sida	300 kr
1/8-sida	200 kr

DAGSVERKET

Ansvarig utgivare: JanRaihle

Redaktör: Staffan Nilsson

Redaktion: Christer Bergin
Staffan Nilsson

Ombrytning, form: Karina Gudmunds

Tryck: Sahlanders Grafiska AB, Falun

Tryckt på Cyclus Print,

100% returpapper och med vegetabiliska färger

från Dalarnas Fornminnes och Hembygdsförbund och Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN. Tel 023-76 55 00, fax 023-283 58. E-post: snn.staffan@telia.com Internet: www.dalarnasmuseum.se

Medlemskap i DFHF för år 2003 erhålles genom insättande av 200 kr på pg 2 22 47-1. Som medlem får du årsboken DALARNA, 4 nr av Dagsverket, 20% rabatt på museets och hembygdsförbundets publikationer samt fritt inträde till Dalarnas museum.

ISSN 0349-6139

Karl Erik Nergård, vice ordförande i DFHF är medlem i riksförbundets förtroenderåd. Han har varit i Nässjö under dagarna två och diskuterat. Här kommer hans sammanfattning över de dagarna

SHF:s förtroenderåd sammanträdde den 16 – 17 november 2002 på hotell Högländ i Nässjö. DFHF representerades av Karl Erik Nergård. Här följer en kort sammanfattning av konferensen. Lördagen inleddes med grupparbete kring 3 ämnen:

Hembygdslyftet

Riksförbund, regionala förbund och föreningar behöver tillsammans diskutera hembygdsrörelsens nuvarande verksamhet och framtid. Hembygdsrörelsen måste svara upp till sina medlemmars intressen och behov. I de olika regioner som Sverige består av är hembygds-kulturens inriktning och behov mycket olika. Därför kan generella direktiv från förbundet bli hämmande på verksamheten eller helt slå fel. Förbundet bör som riktlinje medverka till att utarbeta metodhandledningar efter vilka föreningarna kan lokalanpassa sig. Gentemot myndigheter bör förbundet framföra medlemmarnas behov och krav så att hembygdsrörelsen med våra nära en halv miljon medlemmar blir en tungt vägande röst i samhället.

Agenda Kulturarv

Riksantikvarieämbetet, läns museernas samarbetsråd och länsstyrelserna är initiativtagarna till projekt: agenda kulturarv. Det övergripande syftet med projektet är att erbjuda en mötesplats för analys och diskussion och därigenom samla kulturarvssektorn till en gemensam framtidsatsning. Denna framtidsatsning skall leda till att i bred samverkan med omgivande samhälle förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft. En programförklaring skall lanseras i december 2003.

Sveriges hembygdsförbunds ekonomi

Vid SHF:s riksstämman i Hudiksvall 2002 ansåg stämman att en höjning av avgiften med två kronor borde motiveras bättre och diskuteras i rörelsen. Förbundsledningen har i budgetförslaget skjutit upp 2-kronors höjningen ett år till 2005 för att de regionala förbunden och föreningarna skall kunna diskutera förslaget. Förtroenderådet uppmanade att ledning skall analysera och motivera verksamhetens kostnader dels allmänt och dels på personalsidan och lokalsidan där budgethöjningarna är markanta. (DFHF kommer att diskutera SHF:s budgetförslag på styrelsemötet vecka 48)

På söndagen redovisades 4 projekt:

Staden som hembygd

Linus Arnstberg presenterade projektet som varat i två år med försöksverksamhet bland annat i Karlskoga, Luleå och Backa i Göteborg. Samarbete skedde mellan hembygdsförening, kommun och skola där man gjorde guidade stadsvandringar, gjorde fotoutställning och tog fram skrifter över resultatet från verksamheten.

Industrisamhället kulturarv

Isa Lindqvist presenterade förslag till studiecirkel om Industrisamhällets kulturarv. Cirkeln kan inrikta sig på insamling av bilder och foton, intervjuer med fd. industriarbetare och andra som varit knutna till industrin. Man kan helt enkelt levandegöra ett industriminne.

Hembygdsturism och Internet

Pernilla Söderqvist presenterade projektet. En Handbok i hembygdsturism

har tryckts och distribuerats till alla hembygdsföreningar. Vidare har framställt Bo på hembygdsgård i 5000 exemplar. Denna finns också på www.hembygd.se. Under 2002 har hembygdsportalen utvecklats och kommit i drift.

Kulturlandskap och hembygdsgårdarnas utemiljöer

presenterades av Anna Westman. Under 2001 hölls ett seminarium i Halland om Museijordbruk som resurs för landskapsvård och kunskapsbank både i teoretisk, praktisk och fysisk mening. Ett länsöverskridande samarbete har inletts mellan Halland och Skåne där föreningar gjort exkursioner till bl.a. trädgårdar, museijordbruk, genbankar. Idén är att detta skall vara ett led i sammanställningen om hur hembygds-gårdar kan arbeta med detta. Byggnader är inte isolerade objekt utan har en anledning till varför de står där de står. Sammanhanget kan berättas på olika sätt, rätt växt på rätt plats kan lyfta en hel miljö.

Jakob S. Jonsson berättade om hembygds-kunskap i skolan samt gav en glimt om projektet **Teaterresa – en resa i Västbo tider** i samarbete med Hembygds-kretsen i Gislaveds kommun. På sex olika spelplatser berättades Västbos historia under en hel dag. Man åkte buss runt till de olika platserna (24 st bussar). Bussresa, mat och teaterbiljett ingick i priset. Ca 600 medverkade i projektet.

Vid anteckningarna
Karl Erik Nergård

Kunskap, handlag, tid och tålmod - ett konserveringsarbete

Att rengöra och konservera en gammal dalmålning är ett kunskapskrävande och inte minst tidsödande arbete. Det är ett kostsamt men nödvändigt arbete om vi vill inför framtiden bevara våra kulturskatter. Det finns runt om i länet och i landet många målningar som långsamt förfars och flagar sönder på grund av ålder, okunskap och därmed dåligt omhändertagande. På Dalarnas museum arbetar Ann Olander Weinestad som också är utbildad papperskonservator, en av de få i länet. Här får vi i bilder, med Anns kommentarer följa hur en snart 160-årig målning tillhörande Rättviks hembygdsförening konserveras och bevaras inför framtiden.

Föremål:

Dalmålning - limfärgsmåleri på lumpapparp. Daterad 1844 och med följande text: *jaghawer beslutit att taga mig henne i sällskap. m. m. wis 6.8: v 9.* Tyvärr är hörnet där signeringen satt borta. Målningen tillhör Rättviks Hembygdsförening.

Storlek:

Cirka 1060 millimeter x 940 millimeter, fyra stycken lumpapparsark hoplimmade.

Tillstånd:

Målningen uppfodrad på hopsydd textilier av skiftande sort. Stora materialförluster i främst nedkanten och vänstra ytterkanten. Ett mindre antal lösa småbitar medföljer i ett kuvert. God vidhäftning av färgskiktet, dock ett par kraftiga slitageskador med färgförluster i övre högra delen och i mitten av högra ytterkanten. Två långa och fyra mindre färgstänk med färggrinning av vit färg från överkant mot mitten. Lätt ytsmuts.

Arbetet startas med en torrengöring av framsidan, någon konsolidering av färgskiktet behövs inte då vidhäftningen är god. Målningen vänds med baksidan upp och avlägsnandet av textilierna påbörjas. Detta görs mekaniskt med hjälp av en skalpell, ett falsben och ett försiktigt handlag. Det går relativt lätt eftersom det animaliska limmet som använts vid uppfodringen har torkat rejält och släpper ganska lätt. Mycket smuts och djurexkrement ligger mellan papperet och textilierna. Det syns inga angrepp av skadedjur på papperet, dock verkar en av textilierna vara av ylle vilket kan förklara förekomsten av djurrester.

När textilierna har avlägsnats, rengörs papperets baksida genom att allt gammalt lim och smuts skrapas bort med hjälp av en skalpell. Då baksidan är fullständigt rengjord fuktas målningen upp med en blandning av vatten och etanol och papperet ges tid att svälla. Ark av tunt japanpapper bestryks med stärkelseklister och anbringas i fuktigt tillstånd på målningens baksida. Målning har så pass omfattande skador att jag bedömde att den behövde stöd av en uppfodring. Att jag väljer japanpapper beror på att det trots sin tunnhet är ett mycket starkt papper med ett dokumenterat ofarligt åldrande d.v.s. inga skadliga biverkningar eller restprodukter kommer att uppstå med tiden. Samma kriterier gäller för stärkelseklister.

Gammalt lumpapper rivs i små bitar och får ligga i blöt i vanligt vatten ett par dagar. Detta mixas sedan tillsammans med stärkelseklister till en grötliknande massa. Massa används till att fylla ut lakuner och delar som saknas av originalmålningen. Även marginalerna runt målningen förlängs med pappersmassan. Målningen får sedan torka långsamt i press.

Forts. sid 6

Inför monteringen sägas en tolv millimeters MDF-board till. Den är inte syrafri och isoleras därför med 1200 grams syrafri bomullskartong. Enkla vinkellister av furu laseras med slamfärg. Målningen retuscheras endast på de nya partierna som tonas med en mycket utspädd vit akvarellfärg. Den yttersta svarta linjen målas sedan in. Målningen stiftas fast i ytterkanterna, d.v.s. i den nya marginalen, mot den isolerade MDF-boarden, därefter spikas furulisten på. Målningen hänger alltså endast punktvis fast i ytterkanterna och kan således "röra sig" då den omgivande luftens temperatur och luftfuktighet förändras.

Ann Olander Weinestad
Papperskonservator

Läsvärt

Det skrivs om Dalarna - om människor, byar, städer och bygden - som aldrig förr. Det är många som undersöker, formulerar och på olika sätt publicerar sina upptäckter. Högskolan Dalarna producerar uppsatser med lokalhistoria och sådant som är läsvärt för oss. Studiecirkel kommer med små skrifter. Enskilda personer skriver sina minnen och allt är spännande. Vi skall försöka, här under rubriken läsvärt, hålla reda och anmäla, kommentera eller i bästa fall recensera vad som skrivs. Har ni producerat något, ett häfte eller en bok, sänd gärna ett exemplar till Dagsverket för en anmälan - eller skriv något kort om boken, själv. Även Dalarnas museums bibliotek och Dalasamlingen på länsbiblioteket är tacksamma för var sitt exemplar.

I fortsättningen ämnar tf redaktören ta ett visst utrymme i anspråk i Dagsverket för att redovisa allt detta fantastiska som ni, med er specialkunskap, producerar i länet och från länets alla hörn. DFHF har ett ansvar för att hålla uppsikt över detta - och som ett resultat av detta arbete kan man i varje årsredovisning se en lista - en bibliografi över - under året tryckt material som behandlar Dalarna. Detta görs som ett komplement till Olle Wingborgs storverk i fem band - Litteratur om Dalarna.

Uppsatser om Dalarna

Högskolan Dalarna har historieämnet på sitt program. Man ger kurser från A och upp till D-nivå - början på en forskarexamen. På alla nivåer skrivs uppsatser där innehållet kan variera i både omfang och kvalitet, men måste följa ett akademisk synsätt. Frågor skall ställas och besvaras, källor skall redovisas och kritiskt granskas och allt skall fästas på papper. Inte sällan, ja faktiskt ganska ofta behandlar uppsatserna Dalarna. Det är faktiskt en guldgruva att ösa ur om man tittar på vad som skrivits genom åren. Startpunkten kan nog sägas ske då de nuvarande professorerna Gunnar Ternhag och Maths Isacson startade sina lokalhistoriska kurser i tidigt 1980-tal, som i nutid följs upp av docent

Anna Götlind. Seminarierier däromkring har gett flera publikationer med många bidrag, exempel är Resandets historia i Dalarna, Världens historia i Dalarna, Barnets historia i Dalarna. Högskolans bibliotek hjälper er hitta bland alla dessa uppsatser.

Undertecknad har också en lista över de senaste sex årens alster. Här följer några titlar som smakprov. Vem vill inte läsa om *Trollsällskapet i Mockfjärd 1856* av Stefan Jansson, *Ovansiljans häxprocesser 1669 - 1671* av Staffan Anders, *Enhetssträvanden och nationalism, Ankarcrona och ungdomsrörelsen i Dalarna vid 1900-talets början* av Per Nyström, *Kvinnor och brott - en studie kring den kvinnliga brottsligheten i Falun 1850 - 1875* av Karolina Lundmark, *En tid av drag - Hedemora TT 1933-35, 1949-58* av Patric Wallin, *Fattigvården i Bärkebygden vid 1800-talets mitt* av Ulla Pietarinen, *Sällskap i tiden - om hushållningssällskapet i Dalarna och dess verksamhet mellan 1850 och 2001* av Maria Lindén - ja listan kan göras mycket lång, detta var bara ett axplock, en liten aptitretare.

SNN

Bokanmälningar

"Ett sekels fysisk planering" och "Industrialismen"

två böcker om Borlänge

Häromdagen låg två "kommunala utredningar" från Stadsbyggnadskontoret i Borlänge i mitt postfack på Dalarnas museum. Nu var det inte utredningar, kunde jag konstatera vid närmare besiktning, utan det var två rapporter från stadsbyggnadskontorets rapportserie om den fysiska kulturmiljön. Deras namn var:

Industrialismen. Exempel från Tunabygdens omvandling från jordbruksbyar till industrisamhälle. Rapport 10, sept 2000. 171 sidor

Ett sekels fysiska planering. Exempel

från 1890 – 1990 talen med tillhörande bilagor. Rapport 13, okt. 2001. 192 sidor.

Lite förstrött bläddrade jag i *Ett sekels fysiska planering* för att till min stora glädje och förvåning upptäcka att här finns hela staden historia, från ett kommunalt perspektiv. Här finns även det som planerades men aldrig blev av – och som fallit i glömska. Är man intresserad av Borlänge väg till en modern stad är boken absolut nödvändig – man finner allt om den fysiska planeringen, den är fylld av karor. Från den första byggnadsstadgan 1874 fortsätter man fram till våra dagar, även om tonvikten ligger efter 1970. Här finns allt från planering av bostadsområden över generalplaner, vägar, prognoser, flygplats, järnverk, pappersbruk och teknikdal. Det är en utmärkt publikation, enormt faktpäckad och jag blir mer fascinerad ju mer jag läser. Naturligtvis går att invända att här saknas människor – förutom byggnadsingenjörer och arkitekter. Men det rör sig, som sagt, om ett sekels fysiska planering. Det handlar om allt från översiktsplaner till grundvattenförhållanden.

Med ökat intresse griper jag mig an *Industrialismen. Exempel från Tuna-bygdens omvandling från jordbruksbyar till industrisamhälle* och blir inte besviken. Det finns en tydlig ekonomihistorisk vinkling på detta verk och det kan vara behövligt för hembygdsrörelsen att även se sin hembygd ur detta perspektiv. Kartinhållet är gediget i båda verken och just kartor från olika skeden i en bygds utveckling, tillhör det svåra. Kartor är spridda på många händer och behöver ofta förklaringar. Här får vi det.

Hur kom järnverket till och hur kom det att hamna just i Borlänge? Pappersbruk och vattenkraft – här får vi hela bakgrunden. Det är en spännande historia. Älven, järnväg och vägar utgör grunden för industristadens framväxt, men hur gick det till, vilka drev frågorna. Efter nästan varje kapitel finns en förteckning över källor och referenser, kanske skulle man önska en mer omfattande käll- och litteraturförteck-

ning i slutet – ty så värdefullt är verket.

Som referensverk för den som vill skriva Borlängebygdens historia, i stort som smått är de två verken och nog hela rapportserien oundgänglig. Planarkitekt Dan Nilsson står bakom. Böckerna kan fås från Borlänge kommun och kostar 100 kronor (*Industrialismen*) respektive 120 kronor (*Ett sekels fysiska planering*) vilket måste sägas vara billigt. Jag kan känna mig lite förorättad att böckerna inte kommit till min kännedom för än nu och lite skamsen, för att jag inte tagit reda på att de finns. Det beror väl inte på att jag bor i Falun?

SNN

Personligheter i Falun under 1900-talet

Författare: Mats Neubauer

Mats Neubauer heter en trädgårdsmästare i Falun som för ett halvår sedan kom med en bok med titeln *Personligheter i Falun under 1900-talet*. Det finns en tradition i Falun med märkligt kulturellt kunniga trädgårdsmästare sedan lång tid tillbaka. Efter ett gediget undersökande och intervjuande av minnesgoda falubor har Mats plockat fram ett trettiotal personligheter eller mer rätt fram – original. Vad som är skillnaden mellan ett original och personlighet skall vara osagt men här finns alla i Falun med, även de som nått regional, för att inte säga nationell uppmärksamhet. Siljansnäsarn, Glada Kalle, Svarta Damen och Georg Thunstedt känner intresserade människor i hela landet till, medan Carl Lennerthson, Blinka 19, Wilhelm Clefberg och Tom Fahlroth kanske är mera regionala personligheter.

I boken får vi en kort men målade beskrivning av dessa fantastiska personer som skapat sig de mest förunderliga nischer för att klara av, och komma tillrätta i sin tillvaro. Det är en samling udda personer, en del kan kallas original, några kan beskrivas som särtingar, medan flera är helt vanliga människor som lever ett "eget" liv. Mest spännande

är att se bredden bland dessa människor, som skapar ett liv där de lever precis som de själva vill. I varje bygd, i varje ort finns dessa särtingar, dessa märkliga människor att berätta om. Och de kommer alltid att finnas, det är min övertygelse, men de bör nog ha varit borta under några decennier för att man rätt skall minnas och berätta om dem. Utan dessa människor skulle tillvaron i varje fall för mig, vara alltför färglös och korrekt. Mer böcker av denna karaktär önskas – vi älskar att läsa om dessa märkliga människor.

SNN

Om advokater, andra jurister och den rättshistoriska utvecklingen i Dalarna

Tre uppsatser av Ingvar Gullnäs, Bertil Sylvan och Staffan Noréus

Utgivare: Advokatfirman Sylvan och Fenger-Krog

Under mina år som landshövding och ordförande i Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund slog det mig ganska ofta att någon eller några kompetenta personer borde på ett samlat sätt teckna rättsväsendets historia i Dalarna. Lika väl som vi kunnat i Dalarnas hembygdsbok läsa om Dalarnas industrihistoria eller om exempelvis ångbåtstrafiken, flottbroarna, skogarna, spelmän, textila traditioner och idrotten i Dalarna borde vi kunna få möjlighet att följa vad som hänt inom rättsväsendet. Jag kom aldrig längre än till tanken. Som pensionär har jag – utan att egentligen ha tillgång till mer tid än som tidigare stod mig till buds – i några sammanhang varken förstätt eller förmått avböja att medverka ...

Så skriver en engagerad Ingvar Gullnäs i sin inledning till uppsatsen "Om lag och rätt i Dalarna genom tiderna". Det är mig veterligen första gången som något sådant skrivs. Och när väl pennan fattas så är den mest ämneskunniga i branschen, en f.d. justitieminister som överför sin kunskap på pappret. Bertil

Läsvärt

Sylwans uppsats behandlar det svenska advokatväsendets historia - en spännande läsning av en historia de flesta av oss vet mycket lite om. En allmänbildning av hög kvalitet. Höjdpunkten för min del är Staffan Noreus uppsats med titeln "En advokatbyrå i Falun". Här finns dalahistoria med Falun och dess i många stycken märkliga invånare, skildrade från 1897 och fram till våra dagar. Många personer får ett ansikte som tidigare bara svept förbi.

Boken är en liten fin skrift på 128 sidor som advokatfirman Sylwan och Fenger-Krog tagit fram. För drygt fem år sedan firade man hundraårsjubileum, en aktningsvärd ålder för en advokatfirma, och det var med anledning därav som idén om en bok väcktes. Att skriva en sådan bok är en hedervärd gärning som flera verksamheter borde ägna sig åt. Att se och läsa om sitt eget företags historia skapar en bas att utgå från, gemenskap och sammanhållning. Det är en särklass läsvärd skrift som ger en utomordentlig bakgrund till Falun och landskapet Dalarnas rättsliv. Sânt som man sällan tänker på utom då man råkar ut för det.

SNN

Redskap och jordbruk i Stora Skedvi. Från 1700-talet och fram till vår tid

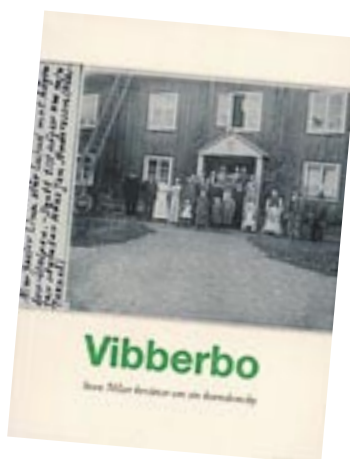
Författare: Göte Carlsson.

Utgivare: Stora Skedvi Hembygdsförening

Skedvi socken och ytterligare några socknar utgör Dalarnas kornbod - det

är där de stora jordbruken ligger längs den bördiga mark av sedimentjordar som Dalälvens slingrande lopp genom årtusenden givit upphov till. Här finns mycken jordbrukshistoria att berätta. Och det är detta Göte Carlsson gör i sin bok. Här finns samlat allt, värt att veta om jordbruk i förfluten tid. Citerade bondedagböcker, tillsammans med Erik Anderssons berättelse om att vara sommardräng 1945 ger liv åt skildringen. Boken är närmast ett litet uppslagsverk där man kan lära sig allt om årder och plogar, harvar och kultivatorer, liar, räfsor och slättermaskiner och mycket mer, allt detta - och det är viktigt - ur ett Skedviperspektiv. Här får man lära sig hur den finländska AIV-metoden, en av de första metoderna att ensilera grönfoder gick till. Försöken utfördes vid Älvgården i Södersåtra, där fyra stora marksilon kom att byggas. Professorn A. I. Virtanen fick 1945 Nobelpriset i kemi för sina upptäckter och sin forskning om ensilering med syra och kvävefixering i växter. Boken är på nästan ett hundra sidor och för den jordbruksintresserade en riktig skatt. Bra är också den omfattande käll- och litteraturanvisningen.

SNN

VIBBERBO

Sven Nilser berättar om sin barndomsby

Här framträder en av dessa märkligt besjälade människor, Sven Nilser med

sitt verk. Efter att tidigt i sitt liv ha lämnat sin barndomsby, Vibberbo, återvänder han och betraktar allt med ett nytt och djupare perspektiv. Man tänka sig att han minns sin barndom och ser förändringarna då han återvänder. Han noterar vad som hänt men vet inte riktigt varför detta hänt - och så startar han ett arbete att ta reda på allt som förevarit. I botten ligger naturligtvis ett grundmurat intresse för historia och inte minst en nyfikenhet.

Sven Nilser sätter igång att dokumentera. Han läser och frågar, besöker arkiv och intervjuar. Han skriver och fotograferar - men det mest märkliga - han tog den moderna tekniken till sin hjälp. I början av 1960-talet inköper han en rullbandspelare av märket Tandberg och börjar intervjua människor i sin hemby. Han samlar grupper av Vibberbybor till samtal framför bandspelaren. Inspelningarna redigerar han sedan själv med egna kommentarer och musiksnuttar - i praktiken framställer han en serie radioprogram. Det är imponerande framsynt.

Allt detta material har sonen Lars Nilser tagit hand om. Under några år har ett tiotal personer, företrädesvis släktingar arbetat med att sammanställa materialet och göra det tillgängligt för en större krets människor. En ambition har varit att låta Sven Nilser tala själv skriver Helena Käks i sitt förord. Och det har man bokstavligen gjort, ty med som bilaga finns en CD-skiva med ett urval av de intervjuer Sven gjorde på 1960-talet. Boken är i skrivandets stund inte utgiven utan den kommer att presenteras i Vibberbo samlingslokal lördag den 14 december. Den kommer också att finnas på Dalarnas museum. Vi upphör aldrig att häpna inför den kunskap, vilja, entusiasm och glöd som finns ibland alla människor i vår hembygd.

SNN

DALKARLSVÄGEN

– dalfolkets historiska vandringsvägar mellan Dalarna och Stockholm

Vandring i världsarv

Söndagen 6 oktober var det dags för, den numera traditionella, vandringen på Dalkarlsvägen, "Linnévägen", mellan Falun och Bjursås. Cirka 20 personer hade mött upp vid Stennäset. Lite kyligt var det vid starten, men vi blev snart varma. Inför kraftprovet uppför backarna till Norlingberg, med en total stigning på cirka 125 meter, rastade vi vid Bygdegården i Bergsgården. Byggnaden uppfördes ursprungligen på Bäkehagen som förläggning åt norska flyktingar under Andra världskriget.

På toppen skedde nästa rast. Den här gången hade vi en vidunderlig utsikt mot Grycken och Falun. Platsen kallas "Pundet", ett namn som förekommer på många platser där vägen har nått en högsta punkt, den står och väger likt en besson – därav namnet.

När vi närmade oss Bjursås berättade en av våra vandrare att hon varit i kontakt med Församlingshemmet i Bjursås som inbjöd oss på soppa. När vi därför efter knappt fem timmars vandring i maklig takt kom fram till Bjurs, styrdes

En storslagen vy mot Bjursås kyrka möter vandrarna i Västanbergs by.

därför kosan mot Församlingshemmet där en härligt varm soppa väntade på de något kylslagna vandrarna. Det värmdes verkligen i själen att få denna lekamliga spis! Kollekt hatten gick runt och vi lämnade ett bidrag till församlingen.

Dalkarlsvägen Falun – Bjursås – Rättvik är en verklig pärla i Världsarvet

Falun. Genom de broschyrer som nu finns om vägen har den också blivit lättare tillgänglig för enskilda vandrare. Här kan man utöva fysisk aktivitet i ett kulturlandskap mättat av historia!

I vår skall vi gå från Bjursås mot Falun.

Fjärdsmans Olle

Under hösten har Arbetsgruppen Dalkarlsvägen genomfört fyra populära kortvandringar på en till två dagar och Jan-Olof Montelius, som skrivit texten ovan, har varit färdledare för flera av de kortvandringar som anordnats under året.

Sista meningen av Jan-Olofs text är en uppmaning till alla vandrare att mjuka upp fötterna inför storvandringen 2003 med att göra en kortvandring Bjursås-Falun söndagen den 27 april med start från Bjursås kyrka kl 12.00. (Den sena tiden p g a de som behöver åka buss från Falun).

Storvandring 2003

Storvandringen Mora – Stockholm startar från klockstapeln i Mora den 6 maj kl 9.00 och avslutas i Stockholm den

17 maj på Stortorget kl 13.45. År 1743 tagade ca 5000 dalkarlar till Stockholm för att "runka perukerna av herrarna" och 260-årsminnet av det senaste dalupproret skall vi också minnas och manifesteras vid intaget i Stockholm. Arbetsgruppen har förhoppningar om stor uppslutning i Gamla stan den 17 maj av både vandrare, tillresande samt dalfolk boende i huvudstaden.

Förberedelser

Arbetsgruppen kommer att anordna ett kvällsprogram på Dalarnas museum onsdagen den 28 februari kl 19.00 där vi skall informera om storvandringen för de som har för avsikt att vandra flera dagsetapper eller hela vägen. Mötet kommer att annonseras i Dalarnas

museums värprogram och i vårt eget Nyhetsbrev nr 1 2003.

Upprop till Dalarnas hembygdsföreningar!

För att göra intaget i Stockholm den 17 maj extra festligt uppmanar vi här hembygdsföreningarna att ställa upp med sina sockenfanor! Hembygdsförbundet bjuder på bussresa tur och retur huvudstaden. Anmälan kan göras per brev till DFHF, att. Elizabet Ståhl, Box 22, 791 21 Falun eller fax 023-283 58 eller e-post elizabet.stahl@spray.se senast den 15 mars 2003.

Information om Dalkarlsvägen finns också på www.dalkarlsvagen.com

Elizabet Ståhl

Konsten att hantera en sockenfana

Att bruka fanor vid högtidliga tillfällen tenderar att alltmer falla i glömska. Men ibland tas de gamla fanorna fram i ljuset för att brukas vid speciellt högtidliga tillfällen. Att bruka en fana på rätt sätt är hyfs och etikett. Men vad är rätt sätt - genast uppkommer diskussionen om hur det skall gå till. Språkförbistring råder, vad är vad, hur skall en fana brukas.

En del, har det sagts mig, vet inte ens skillnaden på en flagga och en fana. Dags att bringa ordning bland begreppen. Vi börjar med sockenfana. Det finns en tradition, med skick och regler som tål att upprepas. Förbundets styrelsemedlem Lars Töresbo från Vika, mångkunnig, prisbelönad hembygdsvärdare har på medlemmars begäran fått styrelsens uppdrag att beskriva "skick och ordning" vid bruk av fanor.

Bestämmelser angående stads- köpings- och sockenfana i Dalarna

Fana

Storlek 120x120 cm. För fästande på stängen tillkommer ytterligare 13 cm, varigenom den sammanlagda längden blir 133 cm.

Fanduken

Fanduken fästes 28 cm under översta delen av fanspetsen och lägges därvid drygt ett varv (motsvarande 13 cm) runt fanstängen samt fästes därefter vid denna med en rad tännlikor med svagt kupiga huvuden, under vilka lagts ett band av samma material som fanduken och av samma bredd som tännlikornas huvuden (1 cm).

Fanband

Ett blått och gult band, övre hälften gul och undre hälften blå (svenska flaggans färger),

ändarna försedda med guldfrans. Fanbandets längd 280 cm, häri inräknat guldfrans i båda ändarna om 10 cm bredd. Fanbandets bredd 28 cm. Fanbandet knytes på mitten om nedre delen av fanstängens spets, så att fanbandets båda ändrar bliva ungefär lika långa; den gula färgen uppåt.

Fanstång

Vitlackerad furu, diameter 3,4 cm. Längd 275 cm, spets och doppsko inräknade.

Spets med övre del i form av triangel, i vilket är infällt landskapsvapnet i genombruttet arbete, enligt av riksheraldikerämbetet den 3 januari 1943 godkänd modell. Spetsens sammanlagda längd 28 cm. Material: förgylld mässing.

Doppsko

9 cm, av samma material som spetsen. På denna graveras uppifrån och ner fanans tillhörighet (DFHF ?), datum och år för fanans tillblivelse samt eventuellt anteckning om gåva etc. Modellenlig spets och doppsko kan beställas från Metallfabriksaktiebolaget C.C. Sporrang & C:o, Stockholm.

Fodral

Av mörkblått, impregnerat kläde, försett med längsgående blyttlås samt fickor för förvaring av spets och fanband. (Här vill jag gärna, av erfarenhet, föreslå att fanstängen delas på mitten med gängat beslag så att fanstängen kan delas och lättare transporteras i exempelvis bilen).

Lars Töresbo

Se - vad bra det kan gå.

Som ni säker minns så passade t.f. redaktören på att ta första sidan i anspråk. Där avbildade ett 150 år gammalt dokument om pastorstionde, förmodligen från Leksand som på några outgrundliga vägar kommit i redaktörens hand. Och si – det blev napp på en gång. Ni bör nog ta fram Dagsverket nr 3 första sidan, om ni skall hänga med – man lär sig en hel del. Så här skriver Fil. Mag. Tomas Renander i Siljansnäs.

På främre sidan av tidningen finns ett dokument "Pastorstionde smör 1857, 1858, 1859."

När jag hastigt ögnade genom sidan fann jag, att jag genast kände igen flera av namnen såsom gårdar i Siljansnäs. Vid den tiden, som dokumentet avser, fanns inte Siljansnäs som fristående socken utan man hade begreppet "Näsbygge fjärdinge". Jag började studera namnen lite närmare och använde därvid, förutom egen lokalkännedom, följande litteratur: Roland Anderson; Byar och fäbodrar i Leksands kommun, Karl-Erik Forsslund; Sollerön och Siljansnäs samt register över soldatnamn vid Dalregementet.

Man finner då att namnen kan uppdelas i tre grupper:

- A. Normala gårdnamn där ägaren betecknas med t.ex. *Hall PLS* där gårdens namn är Hall och individen är Per Larsson.
<i>Hall</i>	<i>Hallen</i>	<i>Ris</i>	<i>Almo</i>
<i>Skräddar</i>	<i>Hjulsbäck</i>	<i>Backhans</i>	<i>Almo</i>
<i>Smångs</i>	<i>Almo</i>	<i>Alm</i>	<i>Almo</i>
<i>Pållar</i>	<i>Almo</i>		
- I fallet *Smångs EOS* och dito *LES* torde det vara frågan om far och son.
- B. Namn som är direkt bildade av ortsnamn. På västra Siljansnässkogarna fanns strax norr om sjön Ejen en rad fäbodrar, *Damskog*, *Skullskog*, *Brändskog* och *Norrskog*. Dessa har haft en del bofasta gårdar så här har vi
<i>Narskog JLS</i>	
<i>Dito PLS</i>	de var bröder
<i>Brandskog</i>	
<i>Damskog</i>	
- C. Soldatnamn
<i>P kongsbarn</i>	<i>Alvik</i>
- På femte raden nerifrån finns tillskrivet namnet *Blixt* på samma rad som *Ris*. *Blixt* har karaktären av soldat. Här kan man tänka sig att bonden *Ris* omkring år 1857 har värvat sig som soldat vid Dalregementet och fått sin taxering i smör kraftigt sänkt.

Det hela pekar alltså på västra Siljansnäs som ursprungsort. En hel del kan man läsa ut ur ett sådant här gammalt dokument. Det var trevligt att se.

Så skriver Tomas Renander i Siljansnäs – det var trevligt att läsa också, tycker t.f. redaktören som nu äntligen fått stilla sin nyfikenhet och framför härmed sitt stora tack till Thomas Renander för hans bidrag till Dagsverket – mera sådant vill vi ha.

BSVERIGE
PORTO
BETALT**BEGRÄNSAD
EFTERSÄNDNING**
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan
(ej adressidan)

Utställningar på Dalarnas museum våren 2003

18/1-9/3 ISOLATOR ISOLATOR

Skulpturinstallation av Jörg Jeschke

18/1-9/3 GRÄNSLÖS NATUR

Foto av Folke Härskog, P Roland Johansson, Janos Jurka,
Sven-Erik Nord och Ulf Risberg.

1/2-16/3 FILMISK KONST

Videokonst av Åsa Maria Bengtsson, Glenn Bergsten, Åsa Mattson
och Peter Meyer. Samarr med Film i Dalarna.

1/2-16/3 INGRID OCH AXEL KÄLLER

Teckningar, måleri och keramik.

15/3-30/8 BYGGNADSVÅRD

En vandringsutställning om god byggnadsvård från Riksantikva-
rieämbetet, Husmodeller av Conny Land och husdetaljer i grafik
av Jan Bergerfelt.

29/3-11/5 SÖKANDET EFTER DEN NORDISKA GUDINNAN

Fotografi och video av Ilar Gunilla Persson och Patricia Rodas.

I Appendix:

5/2-2/3 DAG FRANZÉN. Bilder.

5/3-30/3 ANDERS JOHANSSON. Måleri.